עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פ"ד מהלכות מעילה הלכה ט :

ח ב מיי' שם הלכה י ופ"ה מהלכות נדרים הלכה ד סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רטז סעיף ח :

אמר רבא היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו הקדש, נטלה: לאוכלה מעל לפי כולה, להורישה לבניו מעל לפי טובת הנאה שבה. בעא מיניה רב חייא בר אבין מרבא ככרי עליך ונתנה לו במתנה מהו: ככרי אמר לך כי איתיה ברשותיה הוא דאסור או דלמא עליך אמר ליה עילויה שויתיה הקדש? א"ל פשיטא דאע"ג דיהבה ליה במתנה אסור, אלא ככרי עליך לאפוקי מאי לאו לאפוקי דאי גנבה מיניה מיגנב? א"ל לא, לאפוקי דאי אזמניה עלה

איתיביה

אמר רבא היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו הקדש נטלה לאכלה מעל לפי כולה · האי דנקיט לה בככר של הפקר ולא נקט ליה בככר שלו שהיתה עומדת בחצרו והקדישה משום דבכי האי גוונא נטלה לאכלה לא מעל דכיון דמקמי הקדש שלו היתה ולאחר הקדש נמי ברשותו עומדת ה"ל כגזבר של הקדש דאמרי' בסוף פ"ק דחגיגה (דף יא.) שאם נטל דבר של הקדש לזכות בו לא מעל משום דמעיקרא נמי ברשותיה קאי והשתא נמי ברשותיה ואין מעילה בהקדש אלא במוציא מרשות הקדש לרשות אחר ומה לי בחצרו מה לי בידו הלכך והכא לא נפיק מרשותיה להכי נקיט ליה בככר של הפקר שהיתה עומדת תוך ד' אמותיו שקונות לו בכל מקום ומש"ה כי אמר ככר זו הקדש חייל ומקדיש זה לא זכה בו מעולם דאע"ג דאמר בפ"ק דב"מ (דף י.) דד' אמות של אדם קונות לו אפי' כי לא אמר אקנה הכא שאני משום דכיון דאמר ככר זו הקדש גלי אדעתיה דלהקדש ניחא ליה דליקני לדידיה לא ניחא וגילויי דעתא כי האי מהני כדמוכח סוגייא דהתם ומצי למעבד הכי דה"ל כמגביה מציאה לחבירו דקנה חבירו ולא הוה הכא נמי הקדש קני ואיהו מעולם לא קנה זה כ"ל ומש"ה נטלה לאכלה מעל לפי כולה שכיון שלא זכה בו מעולם אינו כגזבר עליה ולפיכך כשנטלה הוציאה מרשות הקדש ומשום הכי מעל : להורישה לבניו מעל לפי טובת הנאה שבה · דכיון דלא הגביהה אלא להורישה לבניו ולא שיקנו אותה עכשיו לא נפקא לחולין אבל מ"מ מעל לפי טובת הנאה לפי שמעכשיו יחזיקו לו בניו טובה כיון שהוא מחזר להורישם ובניו מועלין כשיוכלוהו והא דלא אייתי הכא הך מימריה דרבא משום דדמיא ליה להך בעיא דבעא מיניה רב חייא בר אבין דכי היכי דהכא הקדיש הככר ואח"כ נטלה לאכלה בדרב חייא בר אבין נמי אסר הככר ואח"כ נתנה לו : בעא מיניה רב חייא בר אבין מרבא ככרי עליך ונתנה לו במתנה מהו ככרי ה"ל כי איתיה ברשותיה אסור · דככרי בעוד שהככר שלו משמע אבל לאחר שנתנה כיון דלא הוי שלו מותר בה או דלמא עליך א"ל ועילויה שויה הקדש דה"ק ליה זו שהיא עכשיו ככרי אסורה עליך לעולם, ובודאי פשיטא ליה לרב חייא דהיכא שנתן מדיר ככר זה לאדם אחר מותר המודר בו וכדתנן לקמן בפרק השותפין (דף מו.) ביתך שאני נכנס שדך שאני לוקח מת או שמכרן לאחר מותר אלמא כל היכא דאפקיה אחר שרי אלא היינו טעמא דמבעיא הכא מהו משום דלא אפקיה אחר דממדיר למודר קאתי וכ"ת תפשוט מההיא דפ' השותפין לאיסורא מדקתני מכרן לאחר מותר משמע הא מכרן למודר אסור, ליתא, דאיכא למימר דמשום דבעי למתנא סיפא ביתך זה שאני נכנס שדך זה שאני לוקח מת או שמכרן לאחר אסור דהתם נקט אחר לרבותא מש"ה איכא למימר דנקט רישא נמי לאחר ולאו דוקא דה"ה לו והקשה רשב"ס ז"ל מאי קמבעיא לרב חייא בר אבין מתני' היא דתנן בפירקין (לקמן דף מג.) המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל חנווני הרגיל אצלו ואומר לו פלוני מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה לו הרי זה נותן לו ובא ונוטל מזה היה מהלך במדבר נותן לאחר וכו' אם אין עמהם אחר מניח על הסלע וכו' והתם ודאי לא באומר נכסים אלו עליך דבכה"ג אפילו אפקיה אחר נמי אסור אלא ודאי באומר נכסי עליך ואפ"ה טעמא דאיכא אחר הא מידו של מדיר למודר אסור וי"ל דהתם במדירו מהנאתו וכיון שכן אם נותן מתנה בשעת מתנה הרי הוא נהנה ממנו אבל הכא דאמר ככרי איכא למימר דשרי משום דבשעה שנהנה מן הככר אינו של מדיר : אמר ליה פשיטא דאף על גב דיהבה ניהליה במתנה אסור דאי לא "עליך" לאפוקי מאי לאפוקי דאי גנבה מיגנב · בתמיה כלומר ודאי דאף על גב דיהבה ניהליה במתנה אסר עליו ככרו דאי לא לאיזה ענין אסרה עליו ומאי נפקא ליה מן איסורו הרי בעוד שהככר שלו וברשותו אין צריך לאסרו עליו שהרי אסור ועומד הוא לו וליכא למימר דמש"ה אסרו עליו משום דאי מגנבא מיניה תתסר עליה דליכא דמסיק אדעתיה הכי אלא ודאי להכי אסרה כדי שלא יפליג בו שיתנה לו וכיון שכן על כרחיך אפילו לאחר מתנה אסרה עליה דאי יהיב ליה במתנה שריא ליה, וכי קאמר ליה "עליך" לאפוקי דאי גנבה מיניה תתסר עליה : אמר ליה לאפוקי דאי אזמניה עלה · כלומר לעולם אימא לך לאפוקי דאי אזמניה עלה תתסר ליה דההיא שעתא נמי ככרו היא :

איתיביה

ככר של הפקר · וכ"ש אי דנפשיה אלא רבותא קמ"ל דמאי זכי בהפקר לחליה קדושה עילויה : נטלה על מנת לאוכלה · דכיון שהחזיק(א) (בו) קנאה * ואם אכלה מעל לפי כולה ומשלם להקדש לפי כולה וחומש שהרי הוציאה לחולין : אבל נטלה על מנת להורישה לבניו · *(ואח"כ הקדישה עסקינן דקודם לכן לא יכול להקדישה) : לא מעל אלא לפי טובת הנאה שבה · שאינו משלם להקדש אלא כפי חזקת טובה שנותן לאביו אחד מן הבנים בשביל שמורישה לו והיינו טובת הנאה : ככרי יהא אסור עליך וחזר ונתנו למודר במתנה מהו : כי איתיה ברשותיה · כלומר כל זמן שהוא של מדיר הוא דאסור דהכי משמע "ככרי" כל זמן שהוא שלי : או דלמא עליך א"ל · ועלויה שויתיה לאותו ככר הקדש ואע"פ שנתנו לו במתנה אסור : אלא · הא קמבעיא (ב) ליה האי דאמר ככרי עליך אי אמרי' דכל זמן שהוא ברשותיה דאי אתי לידיה מיניה דיליה קאמר ליה : ולאפוקי דאי גנבה מיגנב · לאותו ככר ונתנה לו הגנב במתנה שאינו אסור בה הואיל והוא עצמו לא נתנה לו או דלמא אע"ג דאי גנבה ליה מיגנב אסירה ליה : לא לאפוקי דאי אזמניה עליה · למיכל מההוא ככר מעיקרא והדר א"ל "ככרי עליך" דהתם כיון דאזמניה עליה קנה חלקו כמה שהוא יכול לאכול הימנה ואינו יכול לאוסרה עליו דלאו כוליה דנותן הוא אלא גם דמזומן :

ה"ג

תוספות

היתה לפניו ככר של הקדש וכו' · תימה אי איירי בהקדש מאי שייכא כאן מלתא דרבא גבי מתני' דמיירי בקונמות ונראה דרבא מיירי בקונמות והקדש דנקט לאו דוקא אלא כהקדש קאמר וא"ת אמאי נקט מלתא בקונמות כיון דבהקדש מצי למינקט וי"ל דבהקדש לא אמרי' מעל לפי טובת הנאה שבה אם אין בו שוה פרוטה דאין מועל בהקדש בפחות משוה פרוטה אבל בקונמות בכל דהו איכא איסור הנאה : ואמר ככר זו הקדש · בלשון זה אמר אע"פ שלא אמר לכשאזכה בה אפ"ה כי זכה בה הוי הקדש והואיל ודעתו לזכות בה וא"ת והא אין אדם מקדיש דשלב"ל ולא דמי לאומר הרי פסח קודשה לאחר שלשים דהויא קודשה התם בידו להקדיש מיד אבל הכא לאו בידו להקדיש מיד וכ"כ שנטלה וזכה בה ולאח"כ הקדישה ובא אדם אחר ונטלה ואכלה או הוא עצמו מתחילתו שזכה בה נטלה לאוכלה זכה בכולה והלכך הקדש נמי חל על כולה ולכך מעל לפי כולה ואם מתחלת נטילתה לזכות בה בכולה להוריש לבניו לחלוק להם או ליתנה למי שירצה ואין לו בה אלא טובת הנאה אבל גוף הדבר אינו שלו והקדש כמו כן שהרי אין אדם מקריב אלא מה שיש לו בה ולכך מעל לפי טובת הנאה שבה ול"נ דליסנא דרבא לא משמע הכי דקאמר ככר זה הקדש ואחר מכאן נטלה לאוכלה משמע דהאי אחר שהקדיש שלא זכה בה עני אחר מכיון שהקדישה לכ"כ דלעולם לא זכה בה עדיין בשעת הקדש וכי תימא אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ועדיין לא זכה בה מיירי שהוא בתוך ארבע אמותיו וארבע אמות שלו קנו לו אי נמי כיון שבידו לזכות בה שהוא קרוב ממנה יותר משום אדם הוי חשיב שפיר דבר (שלא) בא לעולם כדאמר פרק האומר בקידושין (דף סב.) כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי נטלה לאכלה כלומר אחר שזכה בה והקדישה כדפרישית שהיתה תוך ארבע אמותיו והקדישה אחר מכאן : נטלה לאוכלה מעל לפי כולה · לפי שנתכוון לשנות כולה מרשות הקדש ולכך מעל לפי כולה נטלה ע"מ להורישה לבניו א"כ לא נתכוון לשנות בכולה ולכך לא מעל אלא לפי טובת הנאה ומידי דהוה אמשאיל קדום של הקדש ובקע בו לא מעל אלא לפי טובת הנאה שבה : או דלמא עליך אמר ליה ועילויה דידיה שוויה הקדש · לפי גירסא זו דייק מלשון עליך וקשה דא"כ מאי פריך בסמוך מפרה שאני נכנה לך הא לא אמר ליה עליך הא ליכא למימר דבסמוך פריך מנכסי עליך וכו' דהא מדגרסינן בסיפא או שנתנה לו במתנה ולא קתני שנתנה לו משמע דלאפרה קאי ולא אנכסים לכ"נ דגרס הכא או דלמא עילוייה שווי' הקדש בלא עליך: אמר ליה פשיטא דאע"ג*) דמהני במתנה אסור : אלא לאפוקי מאי לאפוקי דאי גנבה מיגנב אמר ליה לאפוקי דאי אזמניה עליה · הכי גרים ר"ת וה"פ פשיטא דאסור כי יהבה ליה במתנה אלא לאפוקי מאי כלומר ומה שאסר לענין מה אסרה עליו וכי תעלה על דעתך לומר שאסרה עליו לענין דאי גנבה מיגנב זהו תימה דלא אסרה עליו אלא כשבא לידו בגניבה דאין זו סברא לומר דאסיק אדעתיה דמיגנבא וכן נ"ל ע"כ דאי ס"ד דבמתנה מותרת הא ודאי כל זמן שבידו לא הולכך לאוסרה דבע"כ לא יקחנה ול"ל דלענין גניבה אסרה עליו וזהו תימה כדפי' ומשני דאי אזמניה עליה זה בא לאוסרה עליו דמזה אסיק אדעתיה שפיר ולעולם אימא לך דבמתנה מותרת ואע"ג שדחה סברא פשיטותא מ"מ רבא במילתיה דאמר רבא דאסור על ידי מתנה ולהכי פריך ליה :

*) נ"ל דיהביה

נוסח האומר "ככרי עליך" ונתנה לו במתנה מהו

פי' הרא"ש

היתה לפניו ככר של הפקר · בתוך ד' אמותיו ואמר ככר זו הקדש וכיון שהוא בתוך ארבע אמותיו חל עליו הקדש כדאמרינן בפ"ק דב"מ (דף י.) דארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום : נטלה לאכלה מעל לפי כולה · דכיון שכוון לזכות בה הוציאה לחולין ומעל דמעילה היינו שינוי רשות שמתכוין לשנותה מרשות גבוה לרשות הדיוט ובלבד שיהא שוה פרוטה ומשלם אותה ואת חומשה: להורישה לבניו מעל לפי טובת הנאה שבה · אבל לפי כולה לא מעל לפי שלא זכה בה אדם ולא יצתה מרשות הקדש דהא לא נתכוין לזכות בה אלא לצורך בניו נטלה, ובניו נמי לא זכו בה למ"ד המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו ולמ"ד נמי קנה הכא לא קנה משום דאיסורא לא ניחא להו דליקני וה"ה נמי אם נטלה לזכות בה לאחר או לזכות בה מיד לבניו אלא אורחא דמילתא נקט דכל עמל האדם לבניו והקשה ה"ר אליעזר ממי"ץ אמאי נקט ככר של הפקר נימא היתה לפניו ככר של הקדש ופי' בשם ה"ר יצחק בככר של *)הקדש היתה רחוקה ממנו הרבה ואין אדם סמוך לה שיוכל לזכות אלא הוא ואמר לכשאזכה בככר זה תהיה הקדש וקמ"ל דחל עליה הקדש דכיון דבידו לזכות בו כדאמר בפרק אע"פ שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה תקדוש דקדשה הואיל ובידו לפדות : נטלה לאכלה · ובעי למהדר ביה מעל דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט: מעל לפי טובת הנאה שבה · אם יש בה שוה פרוטה במ"ס שבניו מחזיקין לו טובה שהלה לזכות בה לצרכם משלם פרוטה וחומשה להקדש : ככרי עליך ונתנה לו במתנה מהו · אי אמר ככר זה אפילו אי יהבה לאחר אסורה לו כדתנן לקמן בפרק השותפין (דף מו.) לבית זה שאני נכנס מת או שמכרו לאחר אסור וכיון דלא אמר זה אם נתנו לאחר פשיטא שמותר כדתנן לקמן לביתך שאני נכנס מת או שמכרו לאחר מותר ומיבעיא ליה אם נתנן למודר עצמו אי הוי כאחר דכיון דאמר ככרי ולא אמר זה דוקא כי איתיה ברשותיה אסור : או עליך א"ל ושוייה עליה כהקדש · לעולם אפילו לאחר שנתנה לו : א"ל פשיטא אע"ג דיהביה ליה במתנה אסור דעליך לעולם משמע : אלא ככרי לאפוקי מאי . כיון דאפילו נתנה במתנה אסור · לשון ככרי דמשמע כל זמן שהוא שלי דוקא : לאפוקי דאי גנבה מגנב · בתמיה שאם גנבה ממנו שמותרת לו לפי שיצתה מרשותו ולא נתנה לו במתנה ומ"מ מההוא טעמא דשרית נגנבה אית לך למשרי נמי נתנה לו במתנה כך פירש ה"ר אליעזר ממי"ץ ולא נראה דאי לא נתייאש ממנו אכתי לא נפיק מרשותיה ואסורה לו ואי נתייאש ממנו הוי כמו נתנה לאחר אלא הכי קאמר ע"כ לאפוקי דאגנבה מגנב שיהיה מותר בתמיה הא לא נפק מרשותיה כל זמן שלא נתייאש ממנה אלא ע"כ למעוטי נתנה לו במתנה והוה מצי לשנויי למעוטי אם נתנה לאחר : אמר ליה לאפוקי דאזמניה עילויה · שאם הזמינו לאכול עמו והיה ככר מונח לפניהם על השלחן ואמר ככרי עליך ואם אמר ככר הוה משמע כל הככרות שבבית אהכי הא דאמר ככרי דדוקא ככר שלפניהם אסר עליו ויש ספרים גורסים אי נמי דאזמניה עילויה ולאפוקי דאגנבה מגנב שינויא הוא וכגון שנתייאש הימנה אי נמי לאפוקי דאזמניה וקשה לי אמאי נקט דאזמניה לימא כגון שהיה ככר מונח לפניהם ואמר ככרי לאפוקי שאר ככרות ועוד מה שהשיב לו פשיטא דאי יהביה במתנה אסור היינו דוקא כשהככר מונח לפניהם דאיכא למימר דככרי אתי לאפוקי שאר ככרות ונראה כפירוש הרב רבי יונה ז"ל וכגירסתו פשיטא דאי יהביה במתנה אסור דאי לא ככרי עליך לאפוקי מאי דאי שרית ליה אם נתנה לו במתנה היכי משכחת לה שאסרו עליו דהתם ככר אין בו כי אם הנאת אכילה ומסתמא המודר לא יאכלנה אלא כן יתננה לו המדיר ומשני דאי גנבה מגנב שאם גנב לו הככר אסור המודר להנות ממנו אי נמי דאזמניה עילויה לענין זה חל עליו האיסור שאסור להזמינו עליו שמיד כשהזמינו עליו הוא נהנה במה שהוא מכבדו ורוצה להאכילו אף על פי שעדיין לא אכיל :

*) נ"ל הפקר

קונם

קונם

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה נטלה וכו' שהחזיק בה קנאה ואח"כ הקדישה עסקינן דקודם לכן לא יכול להקדישה ואם אכלה מעל וכו' ע"מ להורישה לבניו לא מעל אלא לפי כצ"ל והד"א : (ב) ד"ה אלא הא קמבעיא לי וכו' מי אמרינן כו' קאמר ליה ולאפוקי כצ"ל והד"א ·